

ЦИВІЛЬНЕ, ГОСПОДАРСЬКЕ ТА ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 347.72

ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ ПРАВА НА ДИВІДЕНДИ УЧАСНИКА ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА

Олесь Шевчук

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
e-mail: oles.shevchuk@lnu.edu.ua
ORCID ID: 0009-0005-8450-5587*

Розглянуто питання можливості передачі права на дивіденди учасника господарського товариства іншим особам, крізь призму взаємозв'язку права на дивіденди із таким фундаментальним правом людини, як право власності.

Відзначено, що право на дивіденди варто розглядати як реальне та ідеальне право. Ідеальне право на дивіденди існує постійно, в абстрактній площині, належить виключно учаснику господарського товариства та не може передаватися іншим особам. З іншого боку, реальне право на дивіденди (право на отримання дивідендів) виникає з моменту прийняття загальними зборами учасників господарського товариства рішення про виплату дивідендів та набуває ознак «законного очікування», на яке поширюється право власності, невід'ємною правомочністю якого є можливість на власний розсуд розпоряджатися майном. Відтак, закономірною, логічною та правильною виглядає наявність в учасника господарського товариства можливості вільно передавати своє реальне право на дивіденди іншим особам. Водночас, незважаючи на наявність судової практики, яка таку можливість підтверджує, чинне законодавство досі залишається дещо нечітким у цьому питанні, на що у статті акцентовано увагу та запропоновано можливі шляхи усунення такої нечіткості.

Як підсумок зазначено, що наявність в учасника господарського товариства можливості розпорядження реальним правом на дивіденди є правильною та обґрунтованою. Відповідно, акцентовано на позитивній тенденційній орієнтованості судової практики щодо цього питання. Ба більше, відзначено, що з метою дотримання принципу правової визначеності та забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в Україні, чинне законодавство в частині повноцінної реалізації права на дивіденди потребує певного вдосконалення.

Ключові слова: право на дивіденди учасника господарського товариства, реальне право на дивіденди, ідеальне право на дивіденди, право на отримання дивідендів, право власності.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2026.82.227>

Постановка проблеми. Сучасне українське право перебуває на етапі глибоких трансформацій, змін і перетворень, обумовлених і загальносвітовими, і внутрішньодержавними чинниками. З одного боку, економічна глобалізація диктує власні правила гри, генеруючи проблему модернізації ринкових відносин (зокрема, щодо використання цифрових технологій, ШІ тощо), а з іншого – невизначеність міжнародно-правової політики в умовах російсько-української війни, інших воєн

та геополітичних загроз загострює проблему гармонізації національних інтересів, серед яких економічні стають надзвичайно чутливим, а господарюючі суб'єкти – особливо кризово вразливими. За таких умов та обставин на правову систему України покладається особлива трансформаційна місія – компенсація та максимальне пом'якшення і політичної, і соціально-економічної напруженості суспільних відносин. Екзистенційно важливо, щоб навіть у таких умовах зберегли свою продуктивну дієздатність бюджетоформуючі підприємства та бізнес, на усіх можливих його рівнях. Важливим елементом такого функціоналу держави, яка перебуває в економічно-виснажливому стані війни, є системне удосконалення національного законодавства, зокрема в частині прав і можливостей учасників господарського товариства щодо вільного розпорядження належним їм правом на дивіденди.

Одним із фундаментальних прав людини, завдяки якому людство здійснило якісний стрибок у цивілізаційному розвитку та сформувало сучасні економічно розвинуті правові держави з активно функціонуючим громадянським суспільством, є право власності, зміст якого становлять правомочності володіння, користування та розпорядження. Власне, можливість на свій розсуд розпоряджатися майном, тобто вирішувати його юридичну і фактичну долю, на нашу думку, є ключовим елементом права власності, який відрізняє його від інших цивільно-правових інститутів, зокрема оренди, та є драйвером економічних відносин, оскільки забезпечує їх динаміку. На це, зокрема, натякає і Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), зазначаючи, що «право розпоряджатися своїм майном становить традиційний і фундаментальний аспект права власності» [1].

ЄСПЛ у своїй практиці неодноразово зазначав, що право власності поширюється не лише на «майно» в його класичному розумінні, а й на «законне очікування» на отримання певного активу, яке в деяких випадках може розглядатися як майно. Так, ЄСПЛ вважає, що право власності може бути «існуючим майном» або коштами, включаючи позови, для задоволення яких позивач може обґрунтовувати їх принаймні «законними очікуваннями» щодо отримання можливості ефективного використання права власності [2]. Своєю чергою, Верховний Суд (ВС), базуючись на практиці ЄСПЛ, при аналізі питання щодо права на дивіденди, виснував, що «сплата акціонеру дивідендів, щодо виплати яких було прийнято рішення загальними зборами товариства, надає акціонеру, на користь якого таке рішення прийняте, законне очікування, що йому будуть такі дивіденди виплачені. Невиплата товариством таких дивідендів акціонеру прирівнюється до порушення права останнього на мирне володіння майном» [3].

Відповідно, якщо розглядати право на дивіденди учасника господарського товариства як «законне очікування», на яке поширюється право власності, логічною виглядає наявність в учасника права розпоряджатися таким «законним очікуванням», тобто передавати його будь-яким іншим особам. Ба більше, чинне законодавство України нині належно це питання не врегулює, залишаючи простір для спорів та дискусій.

Стан дослідження. У сучасній вітчизняній правничій науці питання можливості передачі права на дивіденди учасника господарського товариства іншим особам не отримало належного системного висвітлення та опрацювання. Водночас, певні аспекти цієї проблематики розглядалися у публікаціях адвоката О. Єфімова. Своєю чергою вагомий внесок у дослідження самого права на дивіденди, його правової природи, характерних рис, зроблено такими вітчизняними науковцями, як

О. Яворська, В. Цікало, В. Коссак, М. Суханов, О. Бігняк, О. Кібенко, О. Зозуляк, Л. Сіщук, В. Васильєва, В. Луць, Н. Вінтоняк, А. Смітюх та ін.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 1 ст. 26 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (ЗУ «Про ТОВ») виплата дивідендів здійснюється за рахунок чистого прибутку товариства особам, які були учасниками товариства на день прийняття рішення про виплату дивідендів, пропорційно до розміру їхніх часток [4]. Дивіденд – це частина чистого прибутку акціонерного товариства, що виплачується акціонеру з розрахунку на одну належну йому акцію певного типу та/або класу (ч. 1 ст. 34 Закону України «Про акціонерні товариства» (ЗУ «Про АТ»)) [5]. Учасники господарського товариства мають право у порядку, встановленому установчим документом товариства та законом брати участь у розподілі прибутку товариства і одержувати його частину (дивіденди) (п. 2 ч. 1 ст. 116 Цивільного кодексу України (ЦК України) [6]. Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 10 Закону України «Про господарські товариства» (застосовується щодо повних та командитних товариств) встановлює, що учасники товариства мають право брати участь у розподілі прибутку товариства та одержувати його частку (дивіденди) [7]. Отже, нормативно-правові акти у відповідних нормах узгоджено передбачають таку характерну рису права на дивіденди, як те, що дивіденди виплачуються (отримуються) саме учаснику господарського товариства, тобто особі, яка набула частку у статутному капіталі товариства та зареєстрована як учасник такого товариства в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців станом на день прийняття рішення про виплату дивідендів.

З огляду на предмет дослідження, вважаємо за доцільне відзначити, що право на дивіденди варто концептуально розглядати крізь призму реального та ідеального права. Як ідеальне право, право на дивіденди існує постійно як правова константа, в абстрактній площині, та належить виключно учаснику господарського товариства без зазначення будь-якої його передачі іншим особами. Водночас з моменту, коли загальні збори приймають рішення про виплату дивідендів, таке право стає конкретним, реальним (правом на отримання дивідендів) [8, с. 82]. Власне, саме таке реальне право і набуває ознак «законного очікування», на яке поширюється право власності, а відтак, учасник, що набув це право, мав би мати змогу вільно, без обмежень, реалізувати щодо нього свою правомочність розпорядження. При розгляді права на дивіденди як реального права, однією з фундаментальних його ознак виступає те, що прийняття рішення про виплату дивідендів має диспозитивний характер та залежить виключно від волі загальних зборів учасників товариства. Так, у постанові від 04.09.2019 р. у справі № 910/10585/18 КГС ВС зазначив, що «обов'язок товариства сплатити на користь власника простих акцій дивіденди, зокрема у випадках, якщо акціонером є держава, пов'язується лише з фактом прийняття загальними зборами рішення про визначення розміру, порядку та строків виплати дивідендів господарськими організаціями. Без прийняття такого рішення, що є виключною компетенцією загальних зборів акціонерного товариства, виплата дивідендів не здійснюється» [9]. А в постанові від 01.03.2023 р. у справі № 522/22473/15-ц ВП ВС висувала, що «положення п. 2 ч. 1 ст. 116 ЦК України означає, що учасник товариства уповноважений брати участь у вищому органі товариства при вирішенні ним питання про розподіл прибутку, в тому числі при вирішенні питання про виплату за рахунок прибутку дивідендів учасникам. Зазначене повноваження не є суб'єктивним правом на одержання дивідендів, і таке повноваження належить

учаснику в силу закону. Лише у разі прийняття товариством (в особі вищого органу) рішення про виплату учасникам дивідендів у певному розмірі, яке є одностороннім правочином товариства, спрямованим на виникнення прав учасників товариства, в учасників виникає суб'єктивне право – вимоги до товариства щодо сплати сум дивідендів у визначеному рішенням товариства розмірі» [10]. Варто зауважити, що в подальшому ВП ВС відступила від висновку, висловленого у постанові від 01.03.2023 р., але лише в частині правової природи рішення про виплату учасникам дивідендів. Так, у постанові від 18.12.2024 р. у справі № 916/379/23, вказано, що рішення про виплату дивідендів повинно розглядатися не як односторонній правочин, а як акт ненормативного характеру (індивідуальний акт) – такі рішення забезпечують здійснення корпоративного управління та діяльності товариства, можуть породжувати права та обов'язки в обмеженого кола осіб та вичерпують свою дію фактом виконання [11]. Очевидно, незалежно від того чи розглядатимемо ми такі рішення як односторонні правочини чи як акти ненормативного характеру, вони в будь-якому випадку є юридичними фактами, які породжують зобов'язання, зміст якого становитиме саме право вимоги до товариства щодо виплати дивідендів та обов'язок товариства таку виплату здійснити.

Відповідно до ч. 1 ст. 510 ЦК України сторонами у зобов'язанні є боржник та кредитор. Кредитор у зобов'язанні може бути замінений іншою особою, зокрема, внаслідок передання ним своїх прав іншій особі за правочином (відступлення права вимоги) (п. 1 ч. 1 ст. 512 ЦК України). Власне, таке відступлення права вимоги (цесія) може об'єктивуватися договором купівлі-продажу (ч. 3 ст. 656 ЦК України), договором дарування (ч. 2 ст. 718 ЦК України), договором міни (ст. 715 ЦК України), договором факторингу (ст. 1077, 1078 ЦК України) тощо. За загальним правилом цесія можлива в будь-яких зобов'язаннях, окрім тих, що нерозривно пов'язані з особою кредитора, зокрема у зобов'язаннях про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю (ст. 515 ЦК України) [6]. Ще одним обмеженням є заборона відступлення майбутніх невизначених вимог. Так, у постанові від 24.04.2018 р. у справі № 914/868/17 КГС ВС вказав, що «чинне законодавство не забороняє відступлення майбутніх вимог, за умови їх визначеності, тоді як передача за правочином невизначених, позбавлених конкретного змісту вимог, у тому числі й на майбутнє, тягне за собою наслідки у вигляді неукладеності відповідного правочину, оскільки його сторонами не досягнуто згоди щодо предмета правочину або такий предмет не індивідуалізовано належним чином» [12]. Варто відзначити, що в контексті реального права на дивіденди, право вимоги виникає не після спливу строку, визначеного в рішенні загальних зборів про виплату дивідендів, а вже в момент самого прийняття такого рішення. Позаяк момент виникнення права вимоги визначається моментом виникнення підстави його існування незалежно від того, коли настає строк виконання відповідного обов'язку боржником, адже коли такий строк настає, вже належне кредитору право вимоги лише трансформується, набуваючи ознаки можливості примусової реалізації, виникло ж це право вимоги значно раніше [13].

Відтак, реальне право на дивіденди є зобов'язальним правовідношенням між товариством та його учасником, за яким право вимоги виникає в момент прийняття загальними зборами рішення про виплату дивідендів. З нашого погляду, не вбачається підстав вважати, що саме реальне право на дивіденди є таким, що нерозривно пов'язане з особою кредитора. Отож прямої законодавчої заборони (обмеження) щодо відступлення реального права на дивіденди іншим особам

немає. Згідно з ч. 1 ст. 514 ЦК України до нового кредитора переходять права первісного кредитора у зобов'язанні в обсязі і на умовах, що існували на момент переходу цих прав, якщо інше не встановлено договором або законом [6]. Так, КГС ВС у постанові від 04.06.2020 р. у справі № 910/1755/19 зазначив, що «у зв'язку із заміною кредитора в зобов'язанні саме зобов'язання зберігається цілком і повністю, змінюється лише його суб'єктний склад у частині кредитора» [14]. Тобто заміна сторони у зобов'язанні не змінює самої суті зобов'язання, а відповідно виплачені, внаслідок такої заміни, кошти іншій особі, а не безпосередньо учаснику товариства, у будь-якому випадку повинні зберігати правову якість дивідендів.

Утім, з огляду на недостатню правову визначеність законодавства, існують і протилежні позиції. Зокрема, зазначається, що «виключно володілець корпоративних прав має право на отримання дивідендів, які є одночасно однією із форм реалізації таких корпоративних прав. Будь-якій іншій особі, яка не володіє корпоративними правами, закон не надає права та можливості отримувати дивіденди» [15]. Суддя КГС ВС В. О. Вронська дотримується подібного розуміння, зазначаючи у своїй окремій думці від 10.12.2019 р. у справі № 910/13891/18, що право на дивіденди (яке включає й право вимагати їх виплати) є частиною корпоративних прав акціонера, його неможливо відокремити та передати іншій особі без переходу статусу акціонера. Лише особа зі статусом акціонера є суб'єктом корпоративних відносин, стороння особа не може стати повноцінним кредитором щодо виплати дивідендів [16].

Вважаємо за потрібне не погодитися з такою позицією, оскільки, з нашої точки зору, її прихильники не здійснюють розмежування між описаними вище ідеальним та реальним правами на дивіденди. Безсумнівно, сформована ними позиція є конструктивною у контексті власне ідеального права на дивіденди, яке є «чистим» корпоративним правом, а тому не може бути відокремлене та передане іншій особі без набуття нею частки у статутному капіталі товариства, а відтак, може вважатися нерозривно пов'язаним з особою учасника господарського товариства (окрім цього ідеальне право на дивіденди не можна передати і як майбутню вимогу, тому що вона буде невизначеною – невідомо коли, в якому розмірі і чи взагалі буде прийнято рішення про виплату дивідендів). З іншого боку, реальне право на дивіденди, по суті, поєднує в особі ознаки корпоративного права, законного очікування, на яке поширюється право власності та зобов'язального правовідношення. Передача реального права на дивіденди жодним чином не впливатиме на наявне в учасника ідеальне право на дивіденди, яке в будь-якому випадку залишатиметься у нього до моменту втрати статусу учасника, адже, по суті, учасник передаватиме не «чисте» корпоративне право, а лише вимогу до товариства про виплату дивідендів у певному розмірі за певний період.

Окрему увагу потрібно звернути на питання щодо права на дивіденди за привілейованими акціями. При володінні привілейованими акціями право на дивіденди гарантується законом, не залежить від прийняття загальними зборами відповідного рішення та виникає саме на підставі закону, а не рішення, а тому, в цьому контексті, доцільно говорити про перманентне посідання (злиття) ідеального та реального права на дивіденди. У такому випадку передача права на отримання дивідендів також не може вважатися передачею права нерозривно пов'язаного з особою кредитора, оскільки знову ж таки ми не передаємо корпоративне право на дивіденди загалом, а лише вимогу на отримання певної суми, тобто реальну частинку такого права.

Суди наразі теж не заперечують проти можливості відступлення права вимоги на отримання дивідендів. У постанові від 10.12.2019 р. справі № 910/13891/18 КГС ВС вказав, що «рішення загальних зборів про виплату дивідендів може бути підставою виникнення цивільних прав та обов'язків у розумінні ст. 11 ЦК України, а зобов'язання здійснити таку виплату є грошовим. ВС звертає увагу, що чинне законодавство України не забороняє акціонеру товариства відступити третій особі належне йому право грошової вимоги на дивіденди, рішення про виплату яких було прийнято акціонерним товариством, та не встановлює жодних заборон на можливість заміни кредитора у відповідному зобов'язанні. Таке зобов'язання є грошовим і внаслідок заміни кредитора в такому зобов'язанні не змінюється характер грошового зобов'язання. Таким чином, зобов'язання з виплати дивідендів не є таким, що нерозривно пов'язане з особою кредитора, тому заборона, встановлена у ст. 515 ЦК України, на спірні правовідносини не поширюється» [17].

У постанові від 29.01.2025 р. у справі № 910/2886/24 КГС ВС виснував, що «реалізація учасником своїх корпоративних прав на отримання дивідендів, які, на думку скажника, нерозривно пов'язані з особою акціонера, не обмежує такого акціонера як кредитора у грошовому зобов'язанні щодо виплати йому дивідендів (за встановлених судами обставин щодо наявності рішення про виплату таких дивідендів та невиконання товариством свого обов'язку щодо їх виплати), відступити своє право вимоги на користь іншої особи, зокрема шляхом укладення договору факторингу. Внаслідок відступлення права грошової вимоги у зобов'язанні з виплати дивідендів до нового кредитора переходить право грошової вимоги до акціонерного товариства щодо виплати грошових коштів. При тому, що за акціонером і надалі зберігаються всі інші його права, як акціонера, встановлені законодавством та статутом товариства, зокрема ті, які дійсно нерозривно пов'язані з особою акціонера, зокрема, на участь в управлінні акціонерним товариством тощо, а до нового кредитора переходить лише право грошової вимоги до акціонерного товариства. Тобто внаслідок заміни кредитора в такому грошовому зобов'язанні акціонер не позбавляється своїх невід'ємних корпоративних прав» [15].

Попри відсутність чіткої визначеності у законодавстві, така тенденційна орієнтованість судової, з нашої точки зору, йому не суперечить та, більше того, є доцільною у контексті правових гарантій функціонування ефективної ринкової економіки та розвитку України як інвестиційно привабливої держави, та функціонально відповідає духу права, принципам справедливості та непорушності права власності. Так, у постанові КС ВС від 16.06.2021 р. у справі № 554/4741/19 окреслено виняткову важливість загальних засад цивільного законодавства (ст. 3 ЦК України): «тлумачення, як статті 3 ЦК України загалом, так і пункту 6 частини першої статті 3 ЦК України, свідчить, що загальні засади (принципи) приватного права мають фундаментальний характер й інші джерела правового регулювання, у першу чергу, акти цивільного законодавства, мають відповідати змісту загальних засад. Це, зокрема, проявляється в тому, що загальні засади (принципи) є по своїй суті нормами прямої дії та повинні враховуватися, зокрема, при тлумаченні норм, що містяться в актах цивільного законодавства» [18]. У контексті реалізації учасником господарського товариства права на дивіденди, зокрема відступлення права вимоги на їх отримання іншим особам, особливу увагу варто акцентувати на таких принципах, як справедливість, добросовісність та розумність, непорушність права власності (неприпустимість позбавлення права власності).

Принцип справедливості, добросовісності та розумності полягає в тому, що тексти законів, правочинів та їх застосування суб'єктами цивільних правовідносин

мають бути належними і справедливими та відповідати загально визначеним нормам обороту. З позицій природного права справедливість – це застосування моральних вимог як вимог правових до актів цивільного законодавства, це поняття про належне, яке відповідає розумінню сутності людини і її прав. Дуже часто справедливість розуміють як рівність пропорцій, або як концепцію пропорційності обраних засобів поставленій меті. При цьому сферою застосування справедливості є «виправлення закону там, де він має недоліки через свою загальність» [19], зокрема запобігання надмірному формалізму.

Щодо принципу непорушності права власності, то його потрібно розглядати в системній єдності зі ст. 41 Конституції України, ст. 319 ЦК України, а також із ст. 1 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (КЗПЛ). Ст. 41 Конституції України зокрема передбачає, що право приватної власності є непорушним [20], а ст. 319 ЦК України – що власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на власний розсуд; має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону; держава не втручається у здійснення власником права власності; діяльність власника може бути обмежена чи припинена лише у випадках і в порядку, встановлених законом [6].

Аналізуючи відповідне конституційне положення, Конституційний Суд України у рішенні від 05.06.2019 р. №№ 3-р(І)/2019 вказав, що «право власності не є абсолютним, тобто може бути обмежене, однак втручання у це право може здійснюватися лише на підставі закону з дотриманням принципу юридичної визначеності та принципу пропорційності, який вимагає досягнення розумного співвідношення між інтересами особи та суспільства. При обмеженні права власності в інтересах суспільства пропорційними можуть вважатися такі заходи, які є менш обтяжливими для прав і свобод приватних осіб з-поміж усіх доступних для застосування заходів» [21]. Ст. 1 Протоколу 1 до КЗПЛ встановлює, що кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти (поняття «володіння» має автономне значення, яке не залежить від формальної класифікації у національному законодавстві та не обмежується правом власності на фізичні блага [22]) своїм майном [23]. Втручання у здійснення особою права власності, відповідно до усталеної практики ЄСПЛ, можливе у випадку його відповідності так званому «трискладовому тесту»: законність (наявність нормативної основи у національному законодавстві та передбачуваність наслідків застосування), легітимна мета (втручання повинно служити суспільним інтересам), пропорційність (повинен бути дотриманий справедливий баланс між суспільними та приватними інтересами).

Так, оскільки реальне право на дивіденди є «законним очікуванням», на яке поширюється право власності, то неможливість розпорядитися таким «законним очікуванням» (передати його іншій особі) становитиме обмеження (втручання) здійснення особою права власності, а відтак таке обмеження повинно, зокрема, мати легітимну мету. І в цьому випадку, очевидно, що суспільний інтерес полягатиме не в тому, щоб встановлювати додаткові обмеження учаснику господарського товариства, а навпаки, в тому, щоб учасник міг вільно розпоряджатися своїм реальним правом на дивіденди, а саме передавати його іншим особам, оскільки це в допустимих межах лібералізуватиме вітчизняне регулювання права на дивіденди, надаючи учаснику додаткову варіативність шляхів реалізації такого права. Така лібералізація сприятиме формуванню ефективної політики заохочення інвесторів масштабувати інвестиційну діяльність в Україні, що позитивно впливатиме на економічне зростання та відповідатиме державним і загальносуспільним інтересам. Ба більше, оскільки законодавство прямо не забороняє особі відчужувати право

вимоги на отримання дивідендів, то відсутня і нормативна підстава для такого обмеження. Тому обмеження учасника господарського товариства у можливості вільно розпоряджатися своїм реальним правом на дивіденди, таким чином, становитиме неправомірне втручання у право власності особи та, відповідно, суперечитиме цивільному законодавству, Конституції та міжнародним зобов'язанням України, а посилання на використання основними нормативно-правовими актами категорії «виплата дивідендів» лише в контексті учасника господарського товариства – надмірний формалізм. Своєю чергою, гарантування учаснику такої можливості буде розумним та справедливим, оскільки повною мірою відповідатиме цивілізаційному розумінню сутності права власності. У зв'язку з цим, на нашу думку, зазначені позиції судів є справедливими та обґрунтованими.

Однак, хоч судова практика наразі є позитивною, її наявність лише додатково підкреслює певну нечіткість законодавства в цьому аспекті, що не зовсім відповідає принципу правової визначеності (який вимагає, щоб юридичні норми були зрозумілими й точними, з метою забезпечення передбачуваності ситуацій та праввідносин [24]), а відтак може спричиняти спори та негативно впливати на процес прийняття рішення інвестором при розгляді питання інвестування в Україні. Доречною є позиція судді КГС ВС Юрія Чумака, який вважає, що «ніхто не йде інвестувати в країну тільки через те, що там сильний судовий захист. Інвестиції вкладають у країну, в якій створені сприятливі умови для бізнесу, законодавство є стабільним, а правила діяльності – прозорими та чесними для всіх» [25].

У світлі вдосконалення чинного законодавства, важливим є правильне розуміння різниці між термінами виплата (термін, який власне використовується у законодавстві в контексті дивідендів) та нарахування дивідендів. Так, підставою для виплати дивідендів, безсумнівно, є рішення загальних зборів господарського товариства про їх виплату. За загальним правилом, виплата дивідендів здійснюється протягом 6 місяців з моменту прийняття відповідно рішення, якщо інший строк не встановлено загальними зборами. Тобто, як правило, прийняття рішення про виплату дивідендів та фактична виплата дивідендів можуть суттєво різнитися у часі здійснення відповідних дій. Щодо нарахування, то його підставою також є рішення загальних зборів, але відбувається воно саме на дату прийняття такого рішення. Тобто, якщо рішення про виплату дивідендів прийнято наприклад 1 березня, то нарахування дивідендів учаснику відбудеться саме 1 березня, а виплата може бути здійснена до 1 вересня. Більше того, саме на дату нарахування визначається ставка оподаткування дивідендів, а сама сплата податку відбуватиметься одночасно з виплатою (або не пізніше 30 числа наступного місяця за місяцем нарахування, якщо дивіденди виплачуватимуться пізніше). Отож відмінність між нарахуванням та виплатою дивідендів є доволі суттєвою та важливою. Власне, до моменту прийняття рішення про виплату дивідендів, а відповідно і їх нарахування, що об'єктивує право на дивіденди як реальне, право на дивіденди існує лише як ідеальне право, а вже після цього і до моменту виплати дивідендів, воно є реальним.

У зв'язку з вищеописаним, доцільним видається внесення змін у законодавство в контексті встановлення, що право на нарахування дивідендів має саме учасник господарського товариства, а виплата дивідендів може бути здійснена або самому учаснику, або будь-якій іншій особі, якій такий учасник передасть право вимоги отримання дивідендів. Такий підхід забезпечить правову визначеність та дозволить, з одного боку, належно ідентифікувати ідеальне право на дивіденди як «чисте» корпоративне право, яке не може бути передано окремо без передачі (набуття) статусу учасника господарського товариства, а з іншого – надасть

учаснику господарського товариства чітке розуміння щодо можливості розпорядження ним своїм реальним правом на дивіденди, на яке поширюється право власності.

Висновки. Попри нечіткість та неоднозначність національного законодавства щодо вільного розпорядження правом на дивіденди учасника господарського товариства, тенденційна орієнтованість судової практики, на нашу думку, є правильною та обґрунтованою, і з погляду формального права, і його духу, оскільки дозволяє передачу права вимоги дивідендів іншим особам, тобто реального права на дивіденди, зокрема відображаючи сутність принципу справедливості, повноти та непорушності права власності. Водночас акцентуємо увагу на тому, що ідеальне право на дивіденди окремо відчувуватися учасником господарського товариства, а саме відділятися від інших корпоративних прав, не може. Але, з метою забезпечення дотримання принципу правової визначеності, усунення можливості виникнення конфліктних ситуацій та спорів, чинне законодавство потребує подальшого системного цілеспрямованого вдосконалення у контексті конкретизації чіткого закріплення можливості учасника господарського товариства передавати право вимоги дивідендів іншим особам, зокрема шляхом розмежування категорій «нарахування дивідендів» та «виплата дивідендів» і відповідно їх диференціації у правовому механізмі практичної реалізації права на дивіденди. Лібералізація законодавчого регулювання усіх складових права на дивіденди є необхідною з огляду на його соціально-економічну сутність, євроінтеграційну спрямованість вітчизняної економіки та особливу важливість у світлі формування ефективної державної політики заохочення інвестиційної діяльності та, як наслідок, забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в Україні загалом. Водночас така лібералізація повинна здійснюватися на засадах розумності та справедливості, виваженості, доцільності та поміркованості, гармонійно поєднуючи у механізмі правового регулювання державні, загально-суспільні та приватні інтереси.

Список використаних джерел

1. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Маркс проти Бельгії» від 13.06.1979. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-57534%22%5D%7D>.
2. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Федоренко проти України» від 01.06.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_041#Text.
3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 11.08.2020 у справі № 910/13193/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90936140>.
4. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06 лютого 2018 р. № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 13.
5. Про акціонерні товариства : Закон України від 27 липня 2022 р. № 2465-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 18–19.
6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44.
7. Про господарські товариства : Закон України від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49.
8. Шевчук О. Учасник господарського товариства як суб'єкт права на дивіденди : тези доповідей XXIV Міжнародної студентсько-аспірантської наукової конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи (25 квітня 2025 року)». Львів, 2025. С. 79–83.

9. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 04.09.2019 у справі № 910/10585/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84039578>.
10. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 01.03.2023 у справі № 522/22473/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110231822>.
11. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 18.12.2024 у справі № 916/379/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124809039>.
12. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 24.04.2018 у справі № 914/868/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73730399>.
13. Науковий висновок члена Науково-консультативної ради при Верховному Суді, проректора ПВНЗ «Харківський інститут кадрів управління», кандидата юридичних наук Ю. В. Мица. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/nauk_visn/Nauk_visn_2_910_10741_21.pdf.
14. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 04.06.2020 у справі № 910/1755/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89868748>.
15. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 29.01.2025 у справі № 910/2886/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124808673>.
16. Окрема думка судді Верховного Суду Вронської Г. О. від 10.12.2019 у справі № 910/13891/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86332935>.
17. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 10.12.2019 у справі № 910/13891/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86332908>.
18. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 16.06.2021 у справі № 554/4741/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97903488>.
19. Науково-практичний коментар до статті 3 Цивільного кодексу України. *ЛІГА:ЗАКОН*. 15.11.2007. URL: <https://zakon-pro.ligazakon.net/document/KK000873?land=UA&context=UA&an=1>.
20. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
21. Рішення Конституційного Суду України (Перший сенат) від 05.06.2019 № 3-р(І)/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va03p710-19#Text>.
22. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Анхойзер-Буш Інк. проти Португалії» від 11.01.2007. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-78981%22%5D%7D>.
23. Протокол № 1 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 20.03.1952 р.
24. Доповідь Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційська комісія) про правовладдя від 25-26 березня 2011 р. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev2-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev2-ukr).
25. Чи потрібен Україні інвестиційний суд – думка суддів ВС. URL: <https://zib.com.ua/ua/155543.html>.

References

1. *Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Marks proty Belhii»* [Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Marckx v. Belgium»]. (1979, June 13). Retrieved from <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57534%22%5D%7D>.
2. *Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Fedorenko proty Ukrainy»* [Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Fedorenko v. Ukraine»]. (2006, June 1). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_041#Text.

3. *Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Kasatsiinoho hospodarskoho sudu* [Resolution of the Supreme Court as part of the panel of judges of the Cassation Commercial Court]. (2020, August 11). Case No. 910/13193/19. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90936140> [in Ukrainian].
4. *Pro tovarystva z obmezhenoiu ta dodatkovoiu vidpovidalnistiu : Zakon Ukrainy* [On Limited and Additional Liability Companies : Law of Ukraine]. (2018, February 6). No. 2275-VIII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 13 [in Ukrainian].
5. *Pro aktsionerni tovarystva : Zakon Ukrainy* [On Joint Stock Companies: Law of Ukraine]. (2022, July 27). No. 2465-IX. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 2023, 18–19 [in Ukrainian].
6. *Tsyvilnyi kodeks Ukrainy : Zakon Ukrainy* [Civil Code of Ukraine : Law of Ukraine]. (2003, January 16). No. 435-IV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 40–44 [in Ukrainian].
7. *Pro hospodarski tovarystva : Zakon Ukrainy* [On Business Associations : Law of Ukraine]. (1991, September 19). No. 1576-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 49 [in Ukrainian].
8. Shevchuk, O. (2025, April 25). Uchasnyk hospodarskoho tovarystva yak subiekt prava na dyvidendy [Participant of a business association as a subject of the right to dividends] : *Proceedings from XXIV Mizhnarodna studentsko-aspirantska naukova konferentsiia «Aktualni problemy prav liudyny, derzhavy ta pravovoi systemy»* (pp. 79–83). Lviv [in Ukrainian].
9. *Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Kasatsiinoho hospodarskoho sudu* [Resolution of the Supreme Court as part of the panel of judges of the Cassation Commercial Court]. (2019, September 4). Case No. 910/10585/18. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84039578> [in Ukrainian].
10. *Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu* [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court]. (2023, March 1). Case No. 522/22473/15-ts. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110231822> [in Ukrainian].
11. *Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu* [Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court]. (2024, December 18). Case No. 916/379/23. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124809039> [in Ukrainian].
12. *Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Kasatsiinoho hospodarskoho sudu* [Resolution of the Supreme Court as part of the panel of judges of the Cassation Commercial Court]. (2018, April 24). Case No. 914/868/17. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73730399> [in Ukrainian].
13. Mytsa, Yu. V. (n.d.). *Naukovyi vysnovok chlena Naukovo-konsultatyvnoi rady pry Verkhovnomu Sudi* [Scientific opinion of a member of the Scientific Advisory Council at the Supreme Court]. Retrieved from https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/nauk_visn/Nauk_visn_2_910_10741_21.pdf [in Ukrainian].
14. *Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Kasatsiinoho hospodarskoho sudu* [Resolution of the Supreme Court as part of the panel of judges of the Cassation Commercial Court]. (2020, June 4). Case No. 910/1755/19. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89868748> [in Ukrainian].
15. *Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Kasatsiinoho hospodarskoho sudu* [Resolution of the Supreme Court as part of the panel of judges of the Cassation Commercial Court]. (2025, January 29). Case No. 910/2886/24. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124808673> [in Ukrainian].
16. Vronska, H. O. (2019, December 10). *Okrema dumka suddiv Verkhovnoho Sudu* [Dissenting opinion of the Supreme Court judge]. Case No. 910/13891/18. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86332935> [in Ukrainian].
17. *Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Kasatsiinoho hospodarskoho sudu* [Resolution of the Supreme Court as part of the panel of judges of the Cassation Commercial

- Court]. (2019, December 10). Case No. 910/13891/18. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86332908> [in Ukrainian].
18. *Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Druhoi sudovoi palaty Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu* [Resolution of the Supreme Court as part of the panel of judges of the Second Judicial Chamber of the Cassation Civil Court]. (2021, June 16). Case No. 554/4741/19. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97903488> [in Ukrainian].
 19. *Naukovo-praktychnyi komentar do statti 3 Tsyvilnoho kodeksu Ukrainy* [Scientific and practical commentary on Article 3 of the Civil Code of Ukraine]. (2007, November 15). *LIHA:ZAKON*. Retrieved from <https://zakon-pro.ligazakon.net/document/KK000873?land=UA&context=UA&an=1> [in Ukrainian].
 20. *Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy* [Constitution of Ukraine : Law of Ukraine]. (1996, June 28). No. 254k/96. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 30 [in Ukrainian].
 21. *Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy (Persnyi senat)* [Decision of the Constitutional Court of Ukraine (First Senate)]. (2019, June 5). No. 3-r(I)/2019. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va03p710-19#Text> [in Ukrainian].
 22. *Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u spravi «Ankhoizer-Bush Ink. proty Poruhalii»* [Judgment of the European Court of Human Rights in the case «Anheuser-Busch Inc. v. Portugal»]. (2007, January 11). Retrieved from [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-78981%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-78981%22]).
 23. *Protokol No. 1 do Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod* [Protocol No. 1 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms]. (1952, March 20).
 24. *Dopovid Yevropeiskoi komisii «Za demokratsiu cherez pravo» (Venetsiiska komisii) pro pravovladdia* [Report of the European Commission «For Democracy through Law» (Venice Commission) on the Rule of Law]. (2011, March 25–26). Retrieved from [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev2-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev2-ukr) [in Ukrainian].
 25. *Chy potriben Ukraini investytsiyni sud – dumka suddiv VS* [Does Ukraine need an investment court – the opinion of Supreme Court judges]. (n.d.). Retrieved from <https://zib.com.ua/ua/155543.html> [in Ukrainian].

ON THE POSSIBILITY OF TRANSFERRING THE RIGHT TO DIVIDENDS OF A SHAREHOLDER OF A BUSINESS ENTITY

Oles Shevchuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: oles.shevchuk@lnu.edu.ua
ORCID ID: 0009-0005-8450-5587*

The article examines the issue of the possibility of transferring the right to dividends of a shareholder of a business entity to other persons through the prism of the relationship between the right to dividends and such a fundamental human right as the right of ownership. It is noted that the right to dividends should be considered as a real and an ideal right. The ideal right to dividends exists constantly in an abstract plane, belongs exclusively to a shareholder of a business entity, and cannot be transferred to other persons. On the other hand, the real right to dividends (the right to receive dividends) arises from the moment the general meeting of shareholders of a business entity adopts a decision on the payment of dividends and acquires

the characteristics of a "legitimate expectation," which is covered by the right of ownership, an inherent power of which is the ability to dispose of property at one's own discretion.

Thus, the existence of the possibility for a shareholder of a business entity to freely transfer their real right to dividends to other persons appears natural, logical, and correct. At the same time, despite the existence of judicial practice confirming such a possibility, current legislation remains somewhat unclear on this issue, to which the article draws attention and suggests possible ways to eliminate such ambiguity. In conclusion, it is stated that the existence of the possibility for a shareholder of a business entity to dispose of the real right to dividends is correct and justified. Accordingly, emphasis is placed on the positive trend-oriented nature of judicial practice regarding this issue. Nevertheless, it is noted that in order to comply with the principle of legal certainty and ensure a favorable investment climate in Ukraine, current legislation regarding the full implementation of the right to dividends needs some improvement.

Keywords: the right to dividends of a shareholder of a business entity, real right to dividends, ideal right to dividends, right to receive dividends, right of ownership.

*Стаття: надійшла до редакції 18.03.2026
прийнята до друку 16.04.2026*